

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, כ"ט אלול התשפ"ו

חולין קל"ד – מתנות כהונה: תנאי בהם, גזל בהם, בגר וכשאין כהן והגדרתם

שאלות:

1. נבו גזל זרוע ולחיים ומכר לגדי, את מי מהם הכהן יכול לתבוע?

תנאי במכירת מתנות וגזל מתנות כהונה

- שנינו במשנה שאם כהן מכר בהמה לישראל ואמר "חוץ מן המתנות" – הישראל פטור מלתת מתנות, כי לשון "חוץ" היא שיוך, זה אומר שהמתנות נשארו בבעלות הכהן המוכר.
 - אבל הגמרא מקשה סתירה גם בין ברייתות שונות וגם אל המשנה, במקרה שאמר "על מנת שהמתנות שלי" ומתרצת – תנא אחד סובר ש"על מנת" היא לא לשון שיוך אלא תנאי, ומכיוון שמכר את כל הבהמה ומתנות הכהונה שייכות לכלל הכהנים, אין לו כוח להתנות שיינתנו דווקא לו, והקונה נותן לכל כהן שירצה; ותנא אחר סובר שגם "על מנת" היא לשון שיוך והמתנות שייכות למוכר.
 - ראינו במשנה גם את הדין שאם הטבח שקל את המעיים עבור הקונה, הקונה צריך לתת לכהן את המתנות אבל הוא מנכה לטבח מהדמים, או תובע אותו אם כבר שילם לו: הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים במקרה שהטבח הוא זה ששקל את המעיים (ולא הקונה), רב סובר, שהכהן יכול לתבוע את המתנות או מהטבח או מהקונה; ורב אסי סובר שהתביעה היא רק מהקונה שמחזיק במתנות בעין.
 - הגמרא ניסתה לומר שאולי יסוד המחלוקת הוא בדין של רב חסדא, שבגזילה כל עוד לא התייאשו הבעלים, אפשר לגבות את החוב גם מהגזלן וגם ממי שקונה ממנו. אבל הגמרא אומרת שכולם מסכימים עם הדין של רב חסדא ומעמידה את המחלוקת בשאלה האם מתנות כהונה נגזלות: רב סובר שמתנות כהונה נגזלות, ולכן חלה עליהן תורת גזל והכהן יכול לתבוע גם את הטבח שגזל אותם ומכר לקונה; ורב אסי סובר שמתנות כהונה לא נגזלות, וכל עוד הן קיימות בעין חובת הנתינה מוטלת רק על מי שהן נמצאות תחת ידו.
2. דונלד התגייר, האם הוא צריך לפדות את הבן שלו שנולד לפני שבועיים?

מתנות כהונה בבהמה של גר

- המשנה אומרת שגר שהייתה לו פרה ויש ספק אם הפרה נשחטה לפני שהתגייר או לאחר שהתגייר – פטור ממתנות, משום שהמוציא מחברו עליו הראיה.
- רב דימי אמר שרבי שמעון בן לקיש הקשה לרבי יוחנן: שבחורי נמלים שלאחר הקוצרים, שהקוצרים כבר עברו שם ויש ספק אם זה נשר בשעת הקצירה וזה לקט או לא, רבי מאיר חלק על תנא קמא ואמר ש"ספק לקט – נחשב לקט" להחמיר! רבי יוחנן תירץ שזו דעת יחיד של רבי יהודה בן אגרא משום רבי מאיר; (בסוף הסוגיא רבין מביא גירסה מעט שונה לשאלה מרבי מאיר, לתשובה של רבי יוחנן) אבל ריש לקיש השיב שאפילו אם נשנה את ההלכה בשם "בן תדל" שהוא שוטה

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א שבעולם, הרי הוא אמר טעם והטעם עומד, שנאמר "עֲנֵי וְרַשׁ הַצְּדִיקוּ" כלומר, צדק משלך ותן לו - לעני.

- **רבא** יישב את הסתירה: שבפרה של גר מעמידים אותה על חזקת פטור, כי בחייה אצל גוי הייתה פטורה, ואילו בקמה מעמידים על חזקת חיוב כי זו שדה של ישראל.
 - **אביי הקשה**: מעיסת גר שספק נתגלגלה לפני הגיור (והגלגול קובע כי כתוב 'עריסותיכם') וספקה **חייב** בחלה אפילו שיש חזקת פטור!
 - **רבא תירץ**: שספק איסורא – לחומרא ובחלה יש איסור מיתה באכילתה, ואילו ספק ממזא – לקולא, ומתנות כהונה הן ממון ללא איסור אכילה, והמוציא מחברו עליו הראיה.
 - וראיה לחילוק הזה **מרב חסדא** שהביא ברייתא בשם **רבי חייא** שמונה ספקות בגר:
 - 4 לחיוב (ספק איסור): קרבן יולדת של אשתו (שספק אם ילדה כגויה וזה איסור כרת בקדשים), חלה (שזה איסור מיתה), בכור בהמה טהורה (שזה איסור כרת של שחוטין חוץ), ובכור בהמה טמאה (פטר חמור – שמפריש שה מחמת ספק איסור הנאה).
 - 4 לפטור (ספק ממון): ראשית הגז, מתנות (זרוע, לחיים וקיבה), פדיון הבן (5 סלעים), ופדיון פטר חמור (שמעכב את השה לעצמו ולא נותנו לכהן מחמת ספק ממון, כי יש דעה שהחמור שלא נפדה הוא איסור הנאה, אבל השה הוא רק ממון).
3. בני אוסף כספים עבור הישיבה, מותר לו להפריש מתוכם לעצמו שכר טרחה?

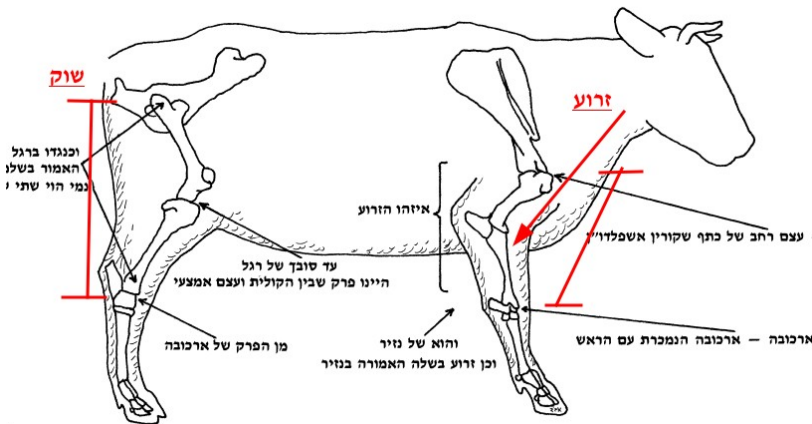
מתנות עניים כשאינן עניים

- הגמרא מביאה מעשה שלוי זרע במקום שנקרא כישר ולא היו עניים שיבואו לקחת לקט. **רב ששת** הורה לו: נאמר "לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֶתֶם" – ולא לעורבים ועטלפים, ולכן מותר לבעל השדה לקחת את הלפט לעצמו.
- ההבדל מתרומה ומתנות כהונה ששם צריך לשמור אותם לכהן הוא, שבתרומה ובמתנות נאמר לשון "נְתִינָה" ("תיתן לו", "ונתן לכהן"), ולכן: בתרומה אם אין כהן שוכרים בהמה ומביאים אותה למקום שיש בו כהן; ובמתנות כהונה מעריכים אותן בדמים, הבעלים אוכל אותם, ונותן את דמיהן לכהן. לעומת זאת בלקט נאמר רק לשון "עֲזִיבָה".
- הפסוק הנוסף "תעזוב" שנאמר במתנות העניים בלקט בשכחה ובפאה: בא לחייב במתנות עניים אדם שהפקיר את כרמו ואחר כך חזר וזכה בו מן ההפקר (למרות שהפקר רגיל פטור).
- הגמרא מביאה מעשה ששק דינרי זהב נשלח כתרומה לבני הישיבה, לבית המדרש – **רבי אמי** הקדים וזכה בו. הגמרא **מקשה** איך הוא נטל לעצמו, הרי למדנו שכתוב 'ונתן?' הגמרא מסבירה שההיתר ליטול בעצמו נובע מכך שאו **שרבי אמי** זכה עבור העניים; או שאדם חשוב כראש ישיבה רשאי לזכות לעצמו, משום שמוטל על הציבור לגדלו ולהעשירו, כמו שנאמר בכהן גדול "וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֲיוֹ" – גדלוהו משל אחיו.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
4. גדליה רוצה לתת לכהן את הזרוע, איזה מהזרועות הוא צריך לתת?

הגדרת הזרוע, הלחיים והקיבה

המשנה מפרטת את גבולות האיברים בבהמה:

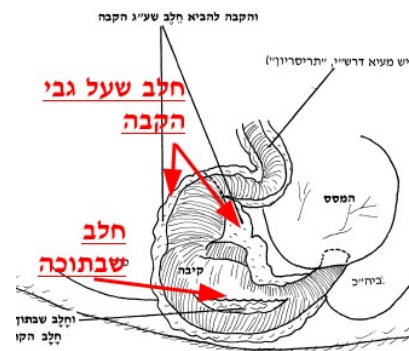

הזרוע היא מפרק הארכובה (הברך התחתונה ברגל הקדמית) ועד כף של יד, כלומר עד עצם הכתף. זוהי גם הזרוע הבשלה של נזיר, וכנגדה ברגל האחורית הוא השוק בשלמים **רבי יהודה חולק** וסובר ששוק הוא רק עד סובר הרגל (הפרק התחתון של הקולית, ולא כולל את הקולית).

הלחי היא מפרק הלחי (הצדעים) ועד פיקת הגרגרת כלומר, הטבעת העליונה של הקנה, וגם הלשון.

בהמשך הסוגיא הגמרא **מקשה** מברייטא ששנתה שנוטלים את הלחי ובית שחיטה עמה, כלומר, זה יותר מהפיקה - מהטבעת העליונה - הגמרא **מתרצת** שזה או כדעת **רבי חנינא בן אנטיגנוס** שמכשיר מוגרמת כלומר מכשיר שחיטה למעלה מהטבעת, ולכן לשיטתו בית השחיטה משתרע מעל הפיקה; או כדעת **חכמים**, ופירוש "עמה" הוא שבית השחיטה נשאר עם גוף הבהמה ולא ניתן לכהן.

הזרוע היא דווקא ימין (כדעת **רבי יהודה**, שנוהג רק באחת הרגליים): תנא אחד לומד מ"הַזְרֹעַ" בה"א הידיעה (המיומנת שבהן - ימין); וברייטא אחרת לומדת מ"וְאֵת שֹׁק הַיָּמִין תִּתֶּנּוּ תְרוּמָה" שגם זרוע חולין היא של ימין.

מהה"א של "וְהִלְחִי" לומדים - לרבות צמר שבראש כבשים ושיער זקן תיישים; "וְהִקְבָּה" - לרבות החלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוכה, כדברי **רבי יהושע** שהעיד שנהגו הכהנים עין יפה והשאירוהו לבעלים, אבל בעקרון הוא שלהם.

דורשי חמורות (מקראות הסתומים) דרשו (רמז למעשה פינחס): זרוע כנגד היד שלקחה רומח; לחיים כנגד התפילה ("ויעמוד פינחס ויפלל"); קיבה כמשמעה ("ואת האשה אל קבתה").

הדרן עלך הזרוע והלחיים והקיבה